

D. H. Lawrence'ın Psikanaliz ve Bilinçdışı Eleştirisi
D. H. Lawrence's Critique of Psychoanalysis and the Unconscious

Tamer Yıldırım

Sorumlu Yazar
Primary Author

(Doç.Dr. / Assoc. Prof.)
Sakarya Üniversitesi
Sakarya, Türkiye
tyildirim@sakarya.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-0033-0539>
<https://ror.org/04ttnw109>

Information of Text / Yazı Bilgisi

Type of the Text / Yazı Türü: Kitap İncelemesi/ Book Review

Received/Geliş Tarihi: 26 Ağustos/August 2024

Accepted/Kabul Tarihi: 11 Kasım / November 2024

Published/Yayın Tarihi: 31 Aralık / 31 December 2024

Pub. Date Season/Yayın Sezonu: Aralık / December

Cite as/Atf:

Yıldırım, T. (2024). D. h. lawrence's critique of psychoanalysis and the unconscious. *Artuklu Humanities*.

<https://doi.org/10.46628/ahu.1538968>

Yıldırım, T. (2024). D. h. lawrence'ın psikanaliz ve bilinçdışı eleştirisi. *Artuklu Humanities*.

<https://doi.org/10.46628/ahu.1538968>

Plagiarism/İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Published by/Yayıncı: Mardin Artuklu Üniversitesi / Mardin Artuklu University

Ethical Statement/Etik Beyan: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited/ Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Tamer Yıldırım).

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

D. H. Lawrence'ın Psikanaliz ve Bilinçdışı Eleştirisi

Tamer Yıldırım

Psikanaliz ve Bilinçdışı - David Herbert Lawrence

(Çev. Nergis Tanç) İstanbul, Otonom Yayıncılık, 2020, 80 s., ISBN: 978-605-7872-09-8.

D. H. Lawrence (1885-1930) *Psikanaliz ve Bilinçdışı* adlı eserinde cinsel dürtülerden bilinç dışına, ensest güdüden psikenin oluşumuna kadar psikolojinin farklı konularını ele almaktadır. Bu konuları ele alırken Freud'un düşüncelerini edebi bir şekilde ve eleştirel açıdan değerlendirmektedir. Sosyolojik ve tarihsel bir şekillenmeyi temele alarak konuyu ele alırken teolojik bir yaklaşımdan uzak durmaya çalışmaktadır. Lawrence'ın değerlendirmesine göre Freud, bilinçaltı ve bilinç öncesi kavramlarını reddeder, zira her ikisi de zihinsel gerçeklikten önce gelen olgunlaşmamış bir tür bilince, belli belirsiz bir yarı-bilince işaret eder. Bu yüzden bilinçdışı kavramını kullanan Freud, bu kavramla bilinçten uzak duran, zihinsel bilinçten ayrı olarak psikedeki tepki gösteren şeyi anlatmak istiyor gibidir. Lawrence'ın kabul ettiği bilinçdışı, insan bilincinin bir parçasıdır ve onu bütün bastırılan unsurlar oluşturur. İnsan, gerçek dürtülere ket vurarak psikedeki dengesizlikler yaratabilir. Psikanaliz bu değerlendirmeyi oluşturmuştur. Fakat insan, bundan fazlasını yapabilir. Duygusal çıkmazlar, tutkulu öncüllerden sadece mantıksal, soyut ve ideal sonuçlar çıkarabilir. Lawrence buna örnek olarak şunu ifade etmiştir:

“Bir erkek evlilikte kendini gerçekleştiremez. Annesine hissettiği duygusal ilginin eşine hissedeceğinden daha derin olduğunu bilir. Eşine aktaramayacağı cinsel tutkularla annesine karşı derin sevgi arasında bir tutku kapanına sıkışır ve bundan kurtulmak mümkün değildir. Psikanalistlerin bununla ilgili olarak fazla uğraşmalarına gerek yoktur. Ensest güdü bu son sınıra dayanan insan aklının kendisini kurtarmak için yaptığı mantıksal bir çıkarımdır” (Lawrence, 2020, ss. 21-23).

Yani Lawrence'a göre bu güdüyü bebeklik döneminde değil insanın kendisini anladığı ve bildiği bir döneme taşımamız gerekir. Çünkü bunun kökeni olarak ifade edilen

“... bilinçdışı, bozulmamış, ideal olmayan, zihinde bulunan, kendiliğinden bir kaynaktır. Yaşam embriyonun oluşmasıyla başlar, evrende yeni bir yaşam ve bilinç ortaya çıkar. Bilinçdışının bu ilk yumurta hücrelerinden başka kaynağı yoktur” (Lawrence, 2020, ss. 26-27).

Lawrence her organizmanın bireysel olduğunu ileri sürer. Dolayısıyla bilinçdışı denilen şey her canlıda kendiliğinden yaratılan tekil bir doğa veya bilinçtir. Yaratılan derken evrende kendiliğinden, yoktan var olan kastedilmektedir. Herhangi bir yeni varlığın doğası ebeveynlerinin doğasından türemez (Lawrence, 2020, s. 28) şeklinde düşünen Lawrence, yeni bireylerin doğasının ebeveynlerinin doğasından türediğini, karakteristik özelliklerini devam ettirdiğini kabul etmez.

Lawrence'a göre tekil varlığın nedensiz yaratılan doğasının gizemi ile ruhun ilahi doğasıyla ilgili gizem aynıdır ve bu konuda dinin söyledikleri haklı bir niteliğe sahipken bilimin iddiaları haksız gibi durmaktadır. Her tekil varlığın bir ruhu, neden-sonuç sürecinden kaynaklanmayan özgün tekil bir doğası vardır. Neden-sonuç bir varlığın tekilliğini açıklayamaz. Tekilliğin mantıklı bir açıklaması yoktur hatta tüm bilimsel yasaları, akli hiçe sayarak ortaya çıkar. Bu konuda Lawrence'ın başvuracağı şey ister istemez metafizik bir açıklama olmuştur ve buna göre her tekil varlık doğası gereği analiz edilemez, tanımlanamaz ve kavranamaz olan özgün doğasına işaret edilerek sadece deneyimlenebilir

olandan söz edilmektedir. Dolayısıyla bilinçdışı ile ruh kastedilmektedir ki bu daha iyi bir sözcük kullanımını ifade etmektedir (Lawrence, 2020, ss. 29-30).

Lawrence'ın dinî ilgisi sadece bilgi boyutuyla sınırlıdır. Yaşamında ve düşüncelerinin şekillenmesinde dinin yeri ve etkisi yok gibidir. Eserinde de teolojik bilgi veya lütf terimlerini teolojik olmayan, ironik diyebileceğimiz bir şekilde kullanmıştır. Lawrence'a göre

“... yasaya bağlı etkinlikleri içinde yaratıcı olan bilinçdışının dâhil edildiği bir bilimi var ve bu bilimin ilk terimleri henüz bilinmemektedir. Yeni bilimin ilk maddesinin bilinmemesine rağmen bilinçdışının her yeni embriyo hücreleriyle yeni bireysel gerçeklik olarak yaratılıp ortaya çıkar. Fakat bu bilginin belirtilen ilk maddesini kabul etmek üstün bir bilimsel lütf gerektirir. Bu, bilimin entelektüel konumunu terk edip eski dinî yetileri kucaklaması anlamına gelir ki, bunu yapması onu daha az bilimsel bir hale getirme aksine mevcut bilgisi tamamlanır hale gelir” (Lawrence, 2020, ss. 30-32).

Lawrence, görüşlerini ifade ederken bazen bilim ile uyuşmayan açıklamalara gider ve özellikle astrolojinin verilerine dayanır. Buna göre embriyonun ilk çekirdeğin merkezi tüm canlıların göbek deliklerinin altında yer aldığını söyler. Buradan dışarıdaki evrenle gizemli bir ilişki oluşturulur. Fetüsün yaşamının can evi ile dış evren arasında kusursuz bir uyuşma olur. Zihinsel bilincin tüm bilgiyi kendine mal etmesinden önceki dönemlerde astrologlar bilimlerini bu uyuşma üzerinden inşa etmişlerdir (Lawrence, 2020, s. 35). Lawrence, astrolojinin insan karakteri veya canlılık formunun oluşmaya başlamasından sonra onda oluşabilecek durumlara etkisinin olabilme ihtimalini kendisinde bulundurduğu düşünür. Aslında onun fizyolojik gözlemleri, çoğu kez kökü İncil'e dayanan deyimlerden veya metaforlardan oluşan destek unsurları taşımaktadır (Lawrence, 2020, s. 42).

Yazarın ahlaka önem vermesi ve onu öncelemesi de söz konusudur. Lawrence'a göre sağlıklı içgüdüler olmasaydı ahlaki özelliklere sahip olan insan ırkı uzun zaman önce yok olurdu. İnsan en derin köklerden gelecek şekilde ahlaklı olmalıdır. Ahlakın özünü benlik ile nesne arasındaki kusursuz mütakabiliyeti koruma, bütünlüğü ihlal etmeme, bozmama ve canlılar arası mübadeleyi gerçekleştirme yönündeki temel arzu olarak betimleyerek mevcut açıklamalardan biraz farklı bir tanımlamaya gitmiştir (Lawrence, 2020, ss. 48-49). Yaşamın amacı her bireyin mükemmelleşmesidir. Bu, bilinçte bir sevgi alışverişi olmadan gerçekleşemez. Hem öznel hem de nesnel olmak üzere sempatik sevginin iki katmanlı tutkulu akışı olmalıdır. Bunun yanında ayırıcı farkındalık, kendini fark etme, ötekinin fark edilişi, ötekiliğin tanınmasını içeren bir farkındalık olmalıdır. İnsan psişesi kendi yaratıcı etkinliğinin doğasının tamamını anlamak için güce sahip olmak zorundadır. Bilinçdışı kavramı sadece yaşamın başka bir adı gibidir, ideal bir varlık veya soyut değildir, somuttur (Lawrence, 2020, ss. 68-70). Zaten Lawrence'a göre toplum birlikte yaşamayı mümkün kılmak için yani her insanın giyinmesi, beslenmesi, barınması ve oyalanmasına uygun tesisler kurmak için vardır. Bu ortak gerekliliklerin ötesindeki her şey, sadece insanın kendisine bağlıdır. Buna bağlı olarak sanatın ilk işlevinin hakikati açığa çıkarmak olduğunu belirten Lawrence sanatı, insanla çevresini kuşatan evren arasındaki ilişkiyi anın yaşayışı içinde açığa çıkarmak olarak tanımlar (Lawrence, 2020, ss. 73-75).

Lawrence için psikoloji alanındaki kişinin gelişimine dair yapılabilecek ilk analizler, insan ilişkileri denilen şeyin dâhil olamayacağı kadar gayrişahsidir ve öyle de olmalıdır. İlk ilişki ne kişisel ne de biyolojiktir; psikanalizin hala kavrayamadığı gerçek de budur. Bundan dolayı eserde geniş bir şekilde ilk bilinçdışı denen alanın kuruluşunu ve çeşitli kutuplar arasındaki dinamik kutuplaşmanın hâlihazırda karmaşık olan silsilesi anlatılmıştır. Şimdiye dek bilinçdışının ilk düzleminin doğasına dair küçük bir fikir verip ikinci, diğer deyişle üst düzlemi açma denenmiş bilhassa terminolojik açıdan hiçbir bilimsel kesinlik iddiasında bulunmadan sadece anlaşılır bir yol açmak istenmiştir (Lawrence, 2020, s. 51, 59). Sonuçta aydınlanma düşüncesinden ilhamını almışçasına Lawrence, bilinçdışı hakkında daha bilinmesi gereken çok şey bulunduğunu ve bilgiyi arttıran her adımın insanları

acımasızca yöneten idealizm için ölüm demek olduğunu, insanların özgürleşmesi için bu idealizmin ölmesi gerektiğini belirtmiştir (Lawrence, 2020, s. 80).

Lawrence kitaplarını herkes için yazmadığını, okumayı öğrenen herkesin okumasının doğru olmadığını bunun demokrasinin bir hatası olduğunu, bundan dolayı bu kitap ve bununla ilintili olan diğer psikoloji çıkarımlarıyla ilgili eserlerini insanların saçma bulmasının normal olduğunu belirtir. Bu eserde anlatılanlara kabul edilir/inanılır ya da kabul edilmez/inanılmaz. Bunun temel nedeni Lawrence bir psikolog, arkeolog, antropolog veya etnolog olmadığı gibi herhangi bir tür bilim insanı da değildir ve kendisi bu durumu kabul etmektedir. Fakat bu onun yazdığı konuda bilgisiz olduğu anlamına gelmez. Lawrence çok geniş bir alanda her türde akademik kitabı okuyarak yazılarını oluşturmuştur. Dolayısıyla kitapta konuyla ilgili olarak görülmeyen kozmolojiye veya astrolojiye geçişler yapılmaktadır. Çünkü yazar, okuduğu eserlerden ipuçlarını almış, sezgileriyle ilerleyerek düşüncelerini oluşturmuştur. Bu yönteminden dolayı eserdeki bilgilerin reddedilebileceğini de ifade etmiştir. Fakat Lawrence'a göre bilimin insanlar için oldukça kapalı olan büyük bir alanı bulunmaktadır. Yaşam terimleriyle ilerleyen ve yaşam deneyiminin verileri ve kesin sezgi üzerine kurulmuş bilim alanı ki, buna öznel bilim de denilebilir. Modern bilgi yani nesnel bilim yalnızca neden-sonuç ilişkisi içinde ele alınan fenomenlerle ilgilenir. Bu bilim anlayışı bilgide insanın sahip olduğu yetilerinin büyük bir kısmını tüketen bir şey olarak görünmeye başlamıştır ve bunun doğru bir yönelim olup olmadığı tartışmalıdır. Bu şekilde sadece fenomenlerle ilgili olan bilim ölü dünyanın bilimidir. Böyle bir yaklaşımda biyoloji bile yaşamı dikkate almamakta sadece mekanik işleyişi ve yaşamın aygıtlarını dikkate almaktadır. Katı bir bilimcilik anlayışı söz konusudur. Lawrence bu olumsuzluklardan dolayı Antik Yunan ve Mısır'ın, yaşam açısından mükemmel bir bilime sahip olduğunu düşünmüştür. Bu bilimin yapısının günümüz biliminden oldukça farklı olduğuna, o zamanlar tüm küreye yayıldığına, ezoterik bir yapısının bulunduğuna inandığını belirtmiştir. Günümüzde dünyanın her yerinde matematik, mekanik ve fizik aynı şekilde tanımlanıp açıklandığı gibi, ilköğretimde de dünyanın tüm ülkelerinde ezoterik bilim ve kozmolojinin öğretilmesi söz konusudur.

Ayrıca Lawrence'a göre sanat felsefeye veya metafiziğe bağımlıdır. İnsanlar, bir vizyona göre yaşar ve görür ki bu vizyon önce dinamik bir fikir veya metafizik olarak mevcuttur. Sonra hayata ve sanata dönüşür. Lawrence'a göre yaşadığımız dönemde insanların sahip olduğu vizyon, inanç, metafizik anlayışı oldukça incelmış ve buna bağlı olarak da sanat yıpranmış bir hale gelmiştir. Bunun için vizyonun eski örtüsünün yırtılıp atılması ve bunu inanç ve bilgi açısından ortaya konulması gerekir (Hinz, 1972, ss. 257-259). Lawrence da gördüklerini düşündüklerini, elde ettiklerini yazmaya çalıştığında bunun olabileceğini düşünür. Bu eseri de biraz bu şekilde düşünmek gerekir. Yani metafizik bir şekilde ortaya konulan açıklamalar, sezgisel olarak ortaya konulan açıklamalardan daha doğru değildir (Rieff, 1960, s. xii).

Sonuç olarak eserin adından hareketle psikoloji alanına bir katkı sağladığı söylenemez. Çünkü yazarın belirttiği hususlar günümüz psikoloji alanında kabul edilen anlayışlarla uyumsuzdur. Yazarın da böyle bir iddiası veya amacı bulunmamaktadır. Fakat metafiziksel bir yorumun kesin bilgi olarak kabul edilmesini eleştirir. Bilinçdışının tam olarak ne olduğunu bilmezken onunla ilgili Freud'un yorumunu kesin, geçerli tek bilgi olarak ifade edilmesini doğru bulmadığını belirtmesi açısından dikkate değerdir. Fakat eser İngilizce baskısında Lawrence'ın diğer psikoloji eleştirisini içeren yazısıyla beraber basılmıştır. Çeviri bu haliyle eksik kalmıştır. Diğer bölümün çevrilmesiyle Lawrence'ın psikoloji ile ilgili görüşleri daha açık şekilde anlaşılacaktır.

Kaynaklar

Hinz, E. J. (1972). The beginning and the end: D. H. Lawrence's psychoanalysis and fantasia. *Dalhousie Review*, (52), 251-265.

Lawrence, D. H. (2020). *Psikanaliz ve bilinçdışı* (Nergis Tanç, çev.), Otonom Yayıncılık.

Rieff, P. (1960). Introduction. *D. H. Lawrence. Psychoanalysis and the unconscious; fantasia of the unconscious* (s. vii-xxiii) içinde. Viking.Press.